

Asia: VN/22315/2023

Lausuntopyyntö: menettämisseuraamuksia koskevat lainsäädäntömuutokset, työryhmän mietintö

Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön

Mitä huomioita teillä on direktiivin sisällöstä ja suhteesta Suomen lainsäädäntöön?

-

Keskeiset ehdotukset

Rikoshyödyn poisottamisessa vaadittavan näyttökynnyksen alentaminen ja ehdotettu näyttökynnys

Hovioikeus kannattaa ehdotusta selittämättömän omaisuuden konfiskaation sekä näyttökynnyksen ja syyttäjän todistustaakan osalta.

Rajat ylittävässä järjestäytyneessä rikollisuudessa rikoshyötyä kuljetetaan usein käteisenä ulkomaille tai saatetaan muutoin viranomaisten tavoittamattomiin. Laajennetun hyötykonfiskaation menetetyksi tuomitsemisen edellytyksenä olevan rikoksen todentaminen ja riittävän näytön esittäminen rikoksesta on usein haasteellista. Ehdotuksen toteuttaminen tulee siten helpottamaan menettämisseuraamusten tuomitsemista ehdotuksessa tavoitelluin tavoin.

Konfiskaation edellytykseksi tulisi ehdotuksen mukaan liipaisinrikoksen sijaan esitutinnan aloittaminen. Ehdotuksessa ole kuitenkin otettu tarkemmin kantaa, mitä seikkoja esitutinnassa tulisi selvittää tai mitä selvitystä rikollisesta toiminnasta syyttäjän tulisi esittää tilanteissa, joissa liipaisinrikoksesta ei saada edes syytekynnyksen ylittävää selvitystä. Ehdotuksesta ei ilmene, riittääkö syyttäjän todistustaakan täyttymiseen selvitys omaisuuden arvon epäsuhtaisuudesta henkilön laillisiin tuloihin nähden ja takavarikointiolosuhteet (omaisuuden epätavanomainen säilytystapa, määrä, tms.) vai edellytetäänkö näiden lisäksi jotain selvitystä myös rikollisesta toiminnasta tai henkilön liittynästä rikolliseen toimintaan.

Ehdotetut rikosprosessin ulkopuolella toteutettava menettämismenettely ja selittämättömän omaisuuden menettäminen voivat johtaa siihen, että samaan varallisuuteen kohdistuu sekä menettämisseuraamus että verotus. Mietinnöstä ei käy kuitenkaan ilmi, miten menettämispäätöksen tulisi vaikuttaa verotuksen perusteeseen, ajankohtaan tai määrään, eikä myöskään sitä, miten menetellään tilanteissa, joissa verotus ja menettämisseuraamus kohdistuvat samaan taloudelliseen etuuteen eri aikoina. Vaikka menettämisseuraamusta ei pidetä

rangaistuksena, sen ja verotuksen yhteisvaikutus voi yksittäistapauksessa muodostua rangaistuksen luonteiseksi. Esitystä tulisi siten tarkentaa näiltä osin.

Rikoshyödyn poisottamista koskevan menettelyn ottaminen käyttöön rikosoikeudenkäynnin ulkopuolella

Kuulutustiedoksiannon käytön mahdollistaminen tietyissä tilanteissa on perusteltua. Ehdotuksen mukainen käytön edellytys on kuitenkin liian väljä. Käyttö tulisi rajoittaa ainoastaan tilanteisiin, joissa on selvää, että poissaolo johtuu oikeudenkäynnin karttamisesta.

Rahanpesuun liittyvän rikoshyödyn takaisinsaamisen tehostaminen

Hovioikeus kannattaa ehdotusta.

Direktiivin keskeisenä tavoitteena on rikoshyödyn jäljittäminen ja tuomitseminen menetetyksi järjestäytyneiltä rikollisryhmiltä. Näiden ryhmien toiminnassa on tyypillistä, että suurimman kiinnijäämisriskin sisältävät toimet osoitetaan alimman tason toimijoille pientä palkkiota vastaan. He jäävät tyypillisesti ensimmäisinä kiinni ja heidän osuutensa laajasta rikoskokonaisuudesta käsitellään usein erikseen ennen varsinaisia päätekijöitä (esirikoksen tekijöitä). Perusteltua on, että rahanpesuun liittyvää omaisuus tulee konfiskoida ensisijaisesti ylätason toimijoilta (esirikoksen tekijöiltä). Ehdotuksesta ei kuitenkaan ilmene, tulisiko rahanpesijään kohdistettu erillinen kanne nostaa vasta sen jälkeen, kun on selvää, kohdistetaanko esirikoksen tekijöihin menettämisseuraamuksia.

Laajennettu hyödyn menettäminen

Ehdotuksen mukaiset perusteet laittoman tuontitavaraan ryhtymisen lisäämisestä liipaisinrikokseksi eivät ole riittävät. Kyseisestä rikoksesta tuomitut ovat yleensä henkilöitä, jotka ovat ostaneet salakuljetettua tupakkaa tai nuuskaa omaan käyttöönsä. Laajetulle hyödyn menettämiselle ei ole heidän osaltaan tarvetta.

Rikoshyödyn jäljittäminen ja tunnistaminen

Ei lausuttavaa

Omaisuuksen hallinnointi

Ei lausuttavaa

Hyödyn menettämisen ja asianomistajan vahingonkorvauksen suhde rajat ylittävissä tilanteissa

Ei lausuttavaa

Menettämisseuraamuksen ja ennallistamisen suhde ympäristörikoksissa

Ympäristörikosten seuraamukset tulee kohdentaa ensisijaisesti rikoksella vahingoitetun ympäristön ennallistamiseen ja ympäristölle aiheutuneiden haitallisten vaikutusten poistamiseen. Koska ympäristörikoksista saatu hyöty muodostuu usein säästyneistä kustannuksista, voi ennallistamisvelvoite ja hyöty kohdentua samaan taloudelliseen etuun. Mikäli menettämisseuraamusta määrättäessä ei oteta huomioon jo toteutettuja tai määrättyjä

ennallistamistoimenpiteitä sekä niiden kustannuksia, seuraamusten kokonaisuus voi ylittää rikoksella saadun tosiasiallisen hyödyn ja muodostua suhteettomaksi ja epäoikeudenmukaiseksi.

Toisaalta on huolehdittava siitä, ettei menettämisseuraamuksen ja ennallistamisen välinen suhde johda tilanteeseen, jossa rikoksella saavutettu hyöty jää osittain rikoksentekijälle.

Ennallistamiskustannusten huomioon ottaminen ei siten saa heikentää rikoshyödyn tehokasta poisottamista, vaan sääntelyn tulisi varmistaa, että kokonaisuus on sekä tehokas että oikeasuhtainen.

Menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon ja muiden rikokseen liittyvien vaatimusten yhteensovittaminen

Ks. talous- ja ympäristörikosten osalta lausuttu.

Vaikutukset

Miten kommentoitte mietinnön arvioita ihmisiin kohdistuvista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista?

Ei lausuttavaa

Miten kommentoitte mietinnön arvioita vaikutuksista viranomaisten toimintaan?

Uudet mahdollisuudet vaatia rikoshyötyä menetettäväksi ja rahanpesun kohteena olleen omaisuuden arvokonfiskaatio sekä eriperusteisiin menettämisseuraamuksiin liittyvät erilaiset näyttökynnykset, todistustaakat ja seuraamusten yhteensovittaminen muiden vaatimusten kanssa tulevat lisäämään tuomioistuinten työtä.

Menettämisseuraamukset tulee voida käsitellä myös jatkossa ensisijaisesti pääasian yhteydessä. On kuitenkin selvää, että mahdollisuus vaatia selittämätön omaisuuden lisäys valtiolle ilman ns. liipaisinrikosta ja kehoitus nostaa jälkikäteen erillisiä konfiskaatiokanteita, tulee lisäämään erillisten konfiskaatioprosessien määrää ja siten lisäämään tuomioistuinten työtä.

Esitutkintaviranomaisille, syyttäjille ja tuomareille tulee järjestää kaiken kattava val-takunnallinen koulutus ennen uudistuksen voimaantuloa. Koulutusta ja perehdytystä tulee jatkaa myös voimaantulon jälkeen.

Miten kommentoitte mietinnön arvioita taloudellisista vaikutuksista?

Ei lausuttavaa

Millaisia muita vaikutuksia arvioitte ehdotuksilla olevan?

Ei lausuttavaa

Vaihtoehtoiset ratkaisut

Miten kommentoitte muita toteuttamisvaihtoehtoja (mietinnön jakso 5)? Millaisia vaikutuksia niillä olisi?

-

Onko jokin muu tapa, jolla esityksen tavoitteet voitaisiin toteuttaa?

-

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Miten kommentoitte mietinnön näkemyksiä, jotka koskevat suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä (mietinnön jakso 11)?

-

Lakitekniset huomiot

Lakitekniset ja muut yksityiskohtaiset huomionne lakiehdotuksista ja niiden säännöskohtaisista perusteluista (jakso 7)?

-

Muut havaintonne ja kommenttinne esitysluonnoksesta

-

Keskeiset haasteet menettämisseuraamussäätelyssä talousrikosten osalta

Talousrikoksista saatu hyöty on usein vaikeasti yksilöitävissä ja määrällisesti arvioitavissa. Hyöty voi ilmetä epäsuorasti esimerkiksi säästyneinä kustannuksina, veroina tai maksuina, ja se voi kytkeytyä laajoihin ja osin laillisiin liiketoimintakokonaisuuksiin. Tämä vaikeuttaa nettomääräisen rikoshyödyn määrittelyä ja lisää riskiä siitä, että menettämisseuraamus ei vastaa tosiasiallista rikoksella saatua etua.

Talousrikosasioiden kohteena oleva toiminta on usein monimutkaista ja dokumentaatio puutteellista, jolloin vaarana on, että menettämisseuraamus irtautuu konkreettisesta rikosnäytöstä ja perustuu laajasti todennäköisyysarvioihin. Tämä heikentää seuraamusten ennakoitavuutta ja voi johtaa tosiasiallisesti rangaistuksenluonteisiin lopputuloksiin.

Menettämisseuraamus ja verotus kohdistuvat usein samaan taloudelliseen hyötyyn, mutta eri menettelyissä ja eri aikaan. Säätely ei tällä hetkellä anna riittäviä vastauksia siihen, miten menettämisseuraamus vaikuttaa verotuksen perusteeseen tai miten jo toimitettu verotus tulisi ottaa huomioon menettämisseuraamusta määrättäessä. Tämä lisää päällekkäisten taloudellisten seuraamusten ja suhteettoman kokonaisrasituksen riskiä.

Vastuun ja menettämisseuraamuksen kohdentaminen on usein ongelmallista monimutkaisten yhtiö-, konserni- ja rahoitusrakenteiden vuoksi. Nykyinen säätely ei muutoinkaan kaikilta osin selkeästi ohjaa sitä, milloin menettämisseuraamus tulisi kohdistaa oikeushenkilöön ja milloin luonnolliseen henkilöön, tai miten menetellään tilanteissa, joissa rikoshyöty on jäänyt konsernitasolle tai ulkomaisiin rakenteisiin.

Ålander Tuula
Rovaniemen hovioikeus - Presidentti

Jyrki Kiviniemi